

POMPPU

-TOIMINTAMALLIN KÄSIKIRJA

Sosiaalista kuntoutusta nuorille aikuisille

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Toimitus

Linnea Alho ja Susanna Salmela,
Palvelu olen minä! -hanke

Taitto

Kari Tervo

Kuvitus

Sofia Saarela, Vantaan ammattiopisto Varian opiskelija

Valokuvat

Palvelu olen minä! -hanke

POMPPU

-TOIMINTAMALLIN KÄSIKIRJA

Sosiaalista kuntoutusta nuorille aikuisille

Sisällys

Esipuhe	5
1. Hankkeen taustaa pähkinänkuoressa	6
2. Pomppu -toimintamalli	9
2.1 Nuoren ohjaaminen Pomppuun	9
2.2 Nuoren polku Pompussa	11
Kivijalkana kohtaaminen	12
Kohti tavoitteita	15
Suunta tulevaan	18
Onnistumisen avaimia	19
2.3 Tuettu pienryhmä	23
Pienryhmätoiminnan perusrunko	23
Kokemuksia pienryhmätoiminnasta	26
3. Palvelu olen minä -työote	28
3.1 Nuorisotyöllinen työote Pompussa	28
3.2 Liikkuvan työotteen merkitys	30
3.3 Työvälineenä oma persoona	31
3.4 Työskentely nuoren kanssa, joka ei puhu	31
3.5 Voimaannuttava puhetapa	32
3.6 Työotteen tukena	33
4. Verkostoyhteistyö	34
4.1 Työntekijän rooli verkostoyhteistyössä	34
4.2 Mallin vaatimukset taustaorganisaatiolta	36
Lopuksi	38

Esipuhe

Vantaan nuorisopalveluiden **Palvelu olen minä!** -ESR -hankkeessa on työskennelty vuosina 2015 – 2017 nuorten aikuisten kanssa, joilla oli muun muassa ahdistusta, masennusta ja sosiaalisten tilanteiden pelkoa. Valtaosalla nuorista oli myös kontakti erikoissairaanhoidon. Näistä yhdistävistä tekijöistä huolimatta nuorten tilanteet olivat kaikki erilaisia.

Hankkeessa luotiin sosiaalisen kuntoutuksen toimintamalli ”Pomppu” ja tämä käsikirja avaa nuorisotyöllistä näkökulmaa tämän kohderyhmän parissa toimimiseen. Toimintamallin kuvauksen lisäksi pureudumme niin työntekijän rooliin kuin verkostoyhteistyön kehittämiseenkin. Käsikirja tukee myös toimintamallin juurruttamista Vantaalla.

Haluamme rohkaista eri tahoja työskentelemään nuorten kanssa Palvelu olen minä! -otteella ja kokeilemaan ennakkoluulottomasti Pomppu-mallia, jota voi mainiosti soveltaa erilaisten ihmisten tarpeiden mukaan.

Hankkeen blogista palveluolenmina.wordpress.com löytyy kaikki hankkeessa tuotettu materiaali sekä puheenvuoroja nuorten aikuisten palveluista.

Kiitämme lämpimästi kaikkia yhteistyökumppaneitamme, jotka ovat olleet mukana kehittämässä nuorten palveluja.

Vantaalla 12.9.2017

Palvelu olen minä! -hanketiimi

Alho Linnea, tutkija

Elojärvi Anne, projektityöntekijä (1.1.2015 – 10.3.2017)

Hiltunen Kimmo, projektityöntekijä (13.3.2017 – 31.12.2017)

Salmela Susanna, projektipäällikkö

Timonen Samira, projektityöntekijä (1.1.2015 – 4.8.2017)

1. Hankkeen taustaa pähkinäkuoressa

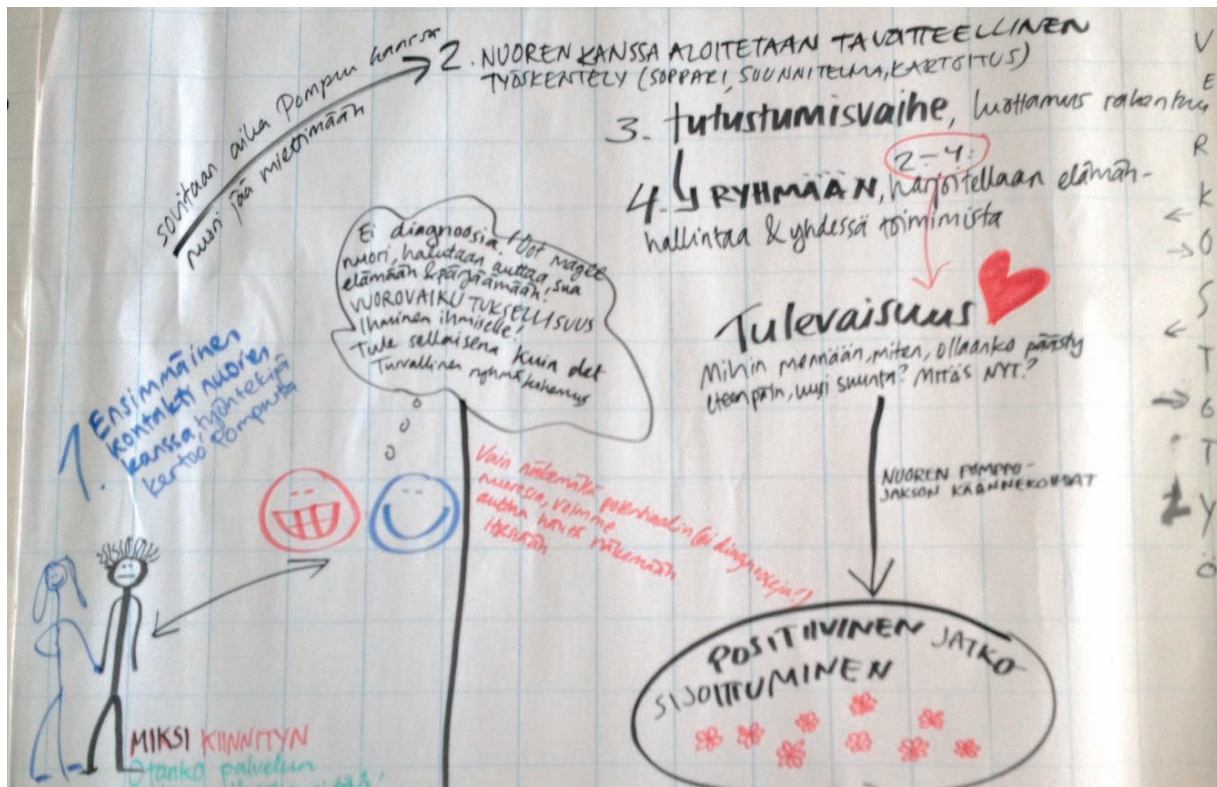
Vantaan mielenterveyspalvelut eivät tavoita riittävän tehokkaasti avun tarpeessa olevia nuoria; palvelut ovat hajanaisia, eikä niihin osata ohjata. Ei ole paikkaa, jonne psykososiaalisesti heikoimmassa asemassa olevia nuoria ohjattaisiin (ote hankehakemuksesta).

Tämä tilanne vuonna 2014 antoi alkusysäyksen Palvelu olen minä! -hankkeelle. Nuorisopalveluissa tartuttiin haasteeseen ja monialaisen valmistelun myötä kolmevuotinen ESR-rahoitus myönnettiin; hanke käynnistyi vuoden 2015 alussa.

Tavoitteena oli luoda uudenlaista toimintamallia heikossa asemassa olevien nuorten kanssa työskentelyyn sekä edistää näiden nuorten parissa toimivien yhteistyötä. Hanketutkimus kohdennettiin Vantaan nuorille suunnattujen psykososiaalisten palvelujen kartoittamiseen, nuorten palvelukokemuksiin sekä kehitettävään Pomppu-toimintamalliin ja sen vaikutuksiin hankkeen nuorilla.

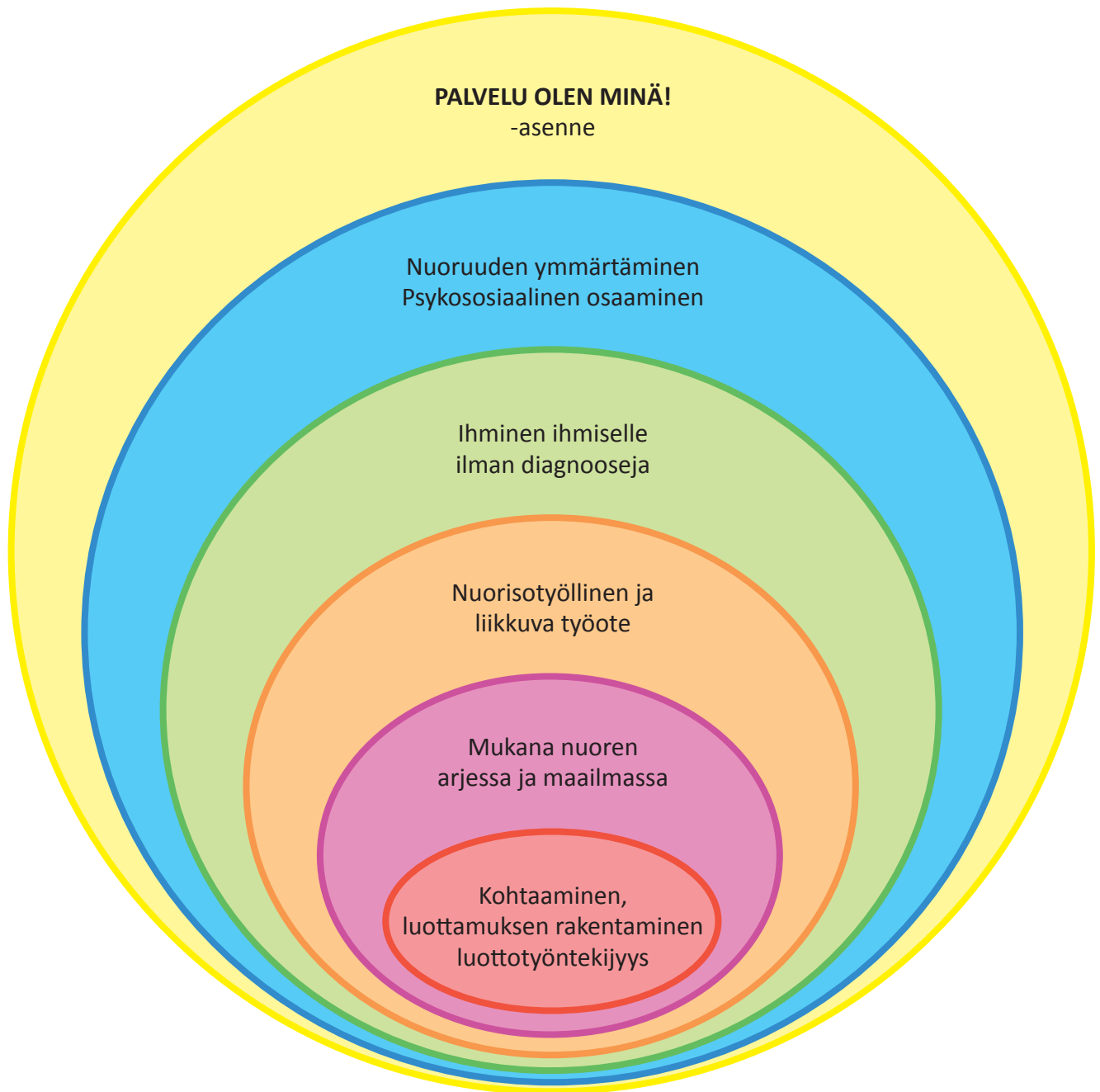
Hanketiimiin palkattiin projektityöntekijöiksi sairaanhoitaja ja sosiaaliohjaaja sekä osa-aikaiset projektipäällikkö ja tutkija. Nuorisopalveluissa uutta oli hanketiimin toimintatapa. Tutkija oli kiinteä osa hanketiimiä; näin tutkimuksella edesautettiin tavoitteiden toteutumista. Projektityöntekijöiden muodostaessa työparin, syntyi toinen pari luontaisesti projektipäälliköstä ja tutkijasta. Vaikka kaikilla oli oma roolinsa ja vastuualueensa, parhaiten hanketiimin toimintaa kuvaa yhteinen tekeminen; avoimuus, asioiden jakaminen ja yhteen hiileen puhaltaminen. Vaikeatkin asiat nostettiin pöydälle ja säännöllinen tiimin itsearviointi tuki työn etenemisessä.

Projekti sulautettiin Vantaan etsivän nuorisotyön yhteyteen; valtaosa nuorista ohjautui hankkeeseen etsivän nuorisotyön kautta. Hankkeessa oli tarkoitus perustaa kuntoutuksellinen päivätoimintakeskus heikossa asemassa olevien ja psyykkisesti huonokuntoisten nuorten auttamiseksi. Hankevalmistelussa nuoren arvioitiin olevan projektissa noin kolme kuukautta. Näin arvioiden nuoria olisi ollut kaikkiaan 90 kolmen vuoden aikana. Todellisuus oli kuitenkin jotain muuta ja valmisteluvaiheen näkemys osoittautui epärealistiseksi.

Kohderyhmän tilanteen tultua käytännön työssä selkeämmäksi, toimintasuunnitelmaa muutettiin. Sen sijaan, että olisimme tarjonneet nuorille kolmen kuukauden putken, totesimme että antamalla nuorelle hänen tarvitsemansa ajan, pääsemme nuoren kannalta parempiin tuloksiin, vaikka nappiluvut hankkeessa jäisivät selvästi pienemmiksi.

Hankkeen kantava teema oli Palvelu olen minä! -asenne, joka kuvaa sitä, kuinka palvelu muotoutuu jokaisen nuoren kohdalla yksilöllisesti, nuoren omista lähtökohdista, toiveista ja tarpeista käsin. Se kuvaa myös vahvaa luottotyöntekijyyttä.

2. Pomppu -toimintamalli

2.1 Nuoren ohjaaminen Pomppuun

Palvelu olen minä! -hanke toimi tiiviissä yhteistyössä etsivän nuorisotyön kanssa samoissa tiloissa; nuoret ohjautuivat hankkeeseen etsivien kautta. Muutamia nuoria tuli suoraan erikoissairaanhoidosta. Hankkeen aikana tarjottiin muun muassa sosiaalityölle ja jälkihuollolle mahdollisuutta ohjata nuori suoraan Pomppu -toimintaan.

Sinänsä ei ole merkitystä sillä, mitä kautta nuori tuli mukaan. Oleellista oli, että nuori sai tavata Pomppun ohjaajat ja miettiä rauhassa ennen lopullista päätöstä.

Millaisille nuorille Pomppua sitten tarjottiin? Pääsääntöisesti nuorille, jotka tarvitsivat kiinnkohdan kodin ulkopuolelta, mutta joille esimerkiksi työpajalla oleminen parina päivänä viikossa oli liian vaativaa.

Palvelu olen minä! -hankkeen nuorilla oli usein mielenterveydellisiä haasteita, kuten sosiaalisten tilanteiden pelkoa, ahdistus - ja paniikkihäiriöitä sekä erilaisia persoonallisuushäiriöitä. Lähes jokaisella nuorella oli kontakti erikoissairaanhoidon tai heitä autettiin saamaan tarvitsemansa hoito. Pääsääntöisesti nuoret olivat olleet kotona pitkiäkin aikoja, jolloin päivärytmi oli sekaisin ja liikkuminen kodin ulkopuolelle vaikeaa. Edellä mainittujen tekijöiden vuoksi nuoren kohdalla eivät siis toimineet ryhmämuotoiset palvelut, joihin täytyi pystyä saapumaan itsenäisesti.

Etsivät nuorisotyöntekijät ohjasivat hankkeeseen myös sellaisia nuoria, joiden ensisijainen tähtäin oli psykiatrisen hoidon käynnistäminen - ei niinkään vielä sosiaalinen kuntoutus. Nuoren auttaminen hoidon piiriin oli käytännössä etsivien työskä, mutta se on työtä, jonka ei pitäisi olla yksin heidän harteillaan. Palvelu olen minä! -hankkeessa haluttiin kiinnittää huomiota näiden nuorten asemaan palvelujärjestelmässä.

Jokainen nuori päätti lopulta itse, halusiko lähteä Pomppu -toimintaan. Osallistumisesta ei saanut rahallista korvausta. Työntekijöiden kokemuksen mukaan nuoren syy tulla mukaan ei yleensä ollut halu saada uusia kiinnostuksen kohteita, tekemistä tai ihmiskontakteja vaan yksinkertaisesti halu voida paremmin. Nuoren vointi saattoi olla niin heikko, ettei hän siinä

kohtaa välttämättä osannut toivoa muuta, kuin että tulevaisuudessa se olisi vähän parempi. Sen kummempaa ”motivaatiota” ei vaadittu. Tulevaisuuden toiveet, unelmat ja kiinnostuksen kohteet eivät olleet työskentelyn lähtökohta, vaan sen positiivinen tulos. Nuorta kannustettiin kokeilemaan, olisiko Pomppu -toiminta se juttu, jonka avulla vointi paranisi.

2.2 Nuoren polku Pompussa

Pomppu -toimintamallissa nuoren toimintakykyä nostetaan tavoitteellisesti vahvan yksilötyön, viikoittaisen ryhmätoiminnan ja monialaisen verkostotyön keinoin. Tässä luvussa keskitytään nuorten yksilöllisiin polkuihin ja Pompussa tehtävään yksilötyöhön.

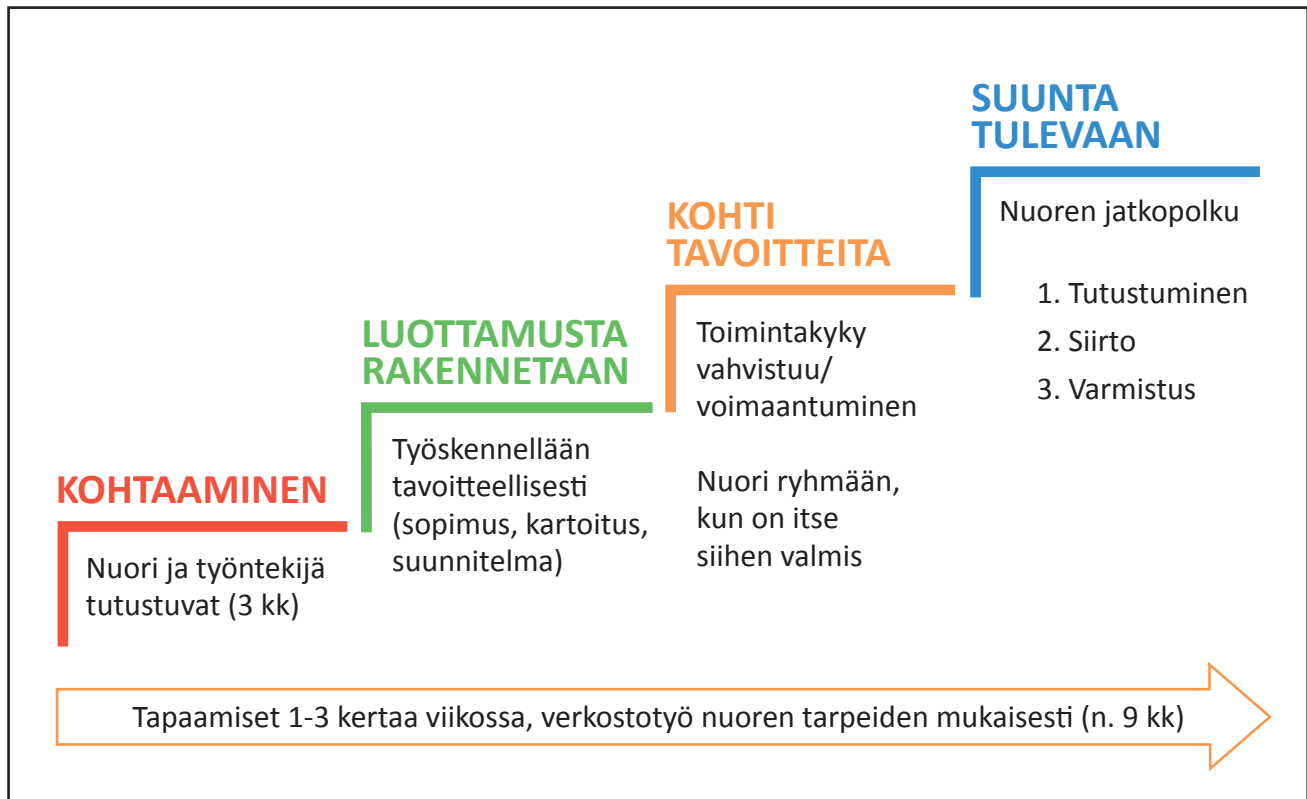
Pomppu -toiminnan nuorissa voi nähdä kahta päälinjaa. Niitä nuoria, joilla ei ole hoitokontaktia, mutta jotka tarvitsevat ripeästi sellaisen, autetaan pääsemään hoidon piiriin. Se on nuorten oma tavoite, mutta heidän on esimerkiksi paniikkioireiden vuoksi ollut vaikea päästä tarvittaville lääkärikäynneille itsenäisesti, joten hoitosuhdetta ei ole syntynyt tai se on katkennut. Kun hoito on saatu käyntiin, vastuuta nuorista siirretään vähitellen erikoissairaanhoidon puolelle. Toinen osa nuorista taas on jo hoidon piirissä, mutta nuoren arkielämä polkee paikallaan. Voi myös olla, että nuoren todellinen tilanne on heikompi, kuin mitä hoitotaholle on tullut ilmi. Nuoren voi olla hankala kertoa vastaanotolla asioistaan tai hoitokontakti ei ole muodostunut riittävän luottamukselliseksi.

Pompussa tuotetaan nuorille positiivisia kokemuksia: omien arkiasioden hoidosta, oman ääneen esiintuomisesta palveluissa, harrastamisesta, yhdessä olemisesta, ruuanlaitosta. Pompussa ei vain puhuta, vaan asiat pyritään kääntämään toiminnaksi, niin että nuori kokee asian oikeasti. Nuorelle on tärkeää itse kokemuksen lisäksi se, että ohjaaja todistaa ja näkee sen. Yksinkertaisimmillaan tämä on sitä, että esimerkiksi talliretkellä nuori hakee hevosen selästä ohjaajan katsetta kentän laidalta ja ohjaaja näyttää, että jes, hyvin menee.

Pomppu -mallia kuvaavat dialogisuus, tavoitteellisuus, prosessinomaisuus, toiminnallisuus, liikkuva työote ja vierellä kulkeminen. Ohjaustyössä keskeisiä asioita ovat nuoren voimaantumisen tukeminen, motivointityö, arjenhallinnan tukeminen, vuorovaikutustaitojen harjaantuttaminen, itsetuntemuksen lisääminen ja tulevaisuustyöskentely.

Kivijalkana kohtaaminen

Kun nuori aloittaa Pomppu -toiminnassa, hän saa rauhassa tutustua ohjaajiin ja toimintamalliin. Nuorta tavataan kotona tai nuoren valitsemissa paikassa. Jotkut tulevat suoraan etsivän nuorisotyön tiloihin. Ohjaajan keskeinen tehtävä on kontaktin luominen nuoreen ja luottamuksen rakentaminen.

Nuori Palvelu olen minä! -hankkeessa

Nuori kohdataan kokonaisena ihmisenä, ei diagnoosin tai ongelman kautta. Mielenterveyteen liittyviä asioita käsitellään, mutta niin, että nuoren kanssa yhdessä etsitään tilanteisiin ratkaisuja sen sijaan, että nuoren rooliksi rajattaisiin ongelmana ja työstämisen kohteena oleminen.

Vaikka näyttäisi siltä, että työntekijä hengailee nuoren kanssa ja puheenaiheet ovat niitä näitä, työ on kuitenkin aina tavoitteellista. Paradoksaalisesti tavoitteellinen työ vaatii sitä, että nuoren kanssa vietetään aikaa, jossa ei ole sen kummempia tavoitteita kuin yhdessäolo. Nuoren kohtaaminen ja luottamuksen rakentaminen ovat edellytys sille, että Pomppu-jakso todella vie nuoren elämää eteenpäin. Luottamus voidaan saavuttaa antamalla nuorelle aikaa, tilaa ja kunnioitusta. Tavoitteeton yhdessäolo on sitä, ettei yritetä väkisin ”työstää” nuoren asioita koko ajan. Toisaalta nuoren esiin tuomiin asioihin tartutaan, ja autetaan esimerkiksi taloudellisen tilanteen järjestämisessä tai erikoissairaanhoidon kanssa asioimisessa.

Alkuvaiheessa nuoren kanssa tehdään kirjallinen sopimus ja täytetään alkukartoituslomake, jos sitä ei ole tehty etsivän nuorisotyöntekijän kanssa jo aiemmin. Verkostot kootaan nuoren tueksi: yleisimmin verkostotyötä tehdään erikoissairaanhoidon ja sosiaalityön kanssa. Nuoret läheiset ovat mukana tapauskohtaisesti.

Kohti tavoitteita

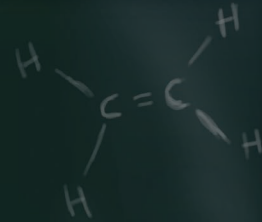
Kohderyhmän nuorten problematiikkaan kuuluu, että heillä on vain niukasti asioita, joista he innostuvat. Pitkäaikainen masennus tai muut vaikeudet elämässä ovat peittäneet kiinnostuksen kohteet alleen. Pompussa ohjaajien työhön kuuluu kiinnostuksen kohteiden herättely ja tunnustelu. Heti kun nuori ilmaisee pientäkin mielenkiintoa johonkin, siihen tartutaan.

Tavoitteellinen työ pohjautuu kunkin nuoren kanssa laadittavaan ”Pomppaa eteenpäin” -suunnitelmaan, jota täytetään yhdessä nuoren kanssa vähitellen; sitä ei ole tarkoitukseen tehdä kerralla valmiiksi. Suunnitelmapohjaan on kirjattu valmiiksi joitakin aihealueita, mutta ne on tarkoitettu herättämään nuoren ja työntekijän yhteistä pohdintaa. Suunnitelman avulla tuetaan nuorta tuomaan omia tarpeitaan esille myös verkostossa. Yksi tärkeimmistä tavoitteista nuorelle on nuoren tuleminen Pomppu-ryhmään.

AIHE	MITÄ TEEN PÄÄSTÄKSENI TAVOITTEESEENI?						OMA TAVOITTEENI
LIKKUMINEN KODIN ULKOPUOLELLE	Käyn lähi-kaupassa	Kävin Alepissa x2!!	Tulen bussilla Pomppuun	menndän Helsinkiin junaalla ryhmän kaa	kerkustelen mie-lialahäisiöpolilla miksi juna-akansa on kamalaa		Pystyn liikkua yksin illa
HYVÄ PÄIVÄRYTMI	olisi syy herätä aikaisemmin	kävelytapaamis-in pompassa	Yritän herätä klo 10	Olen herännyt täällä viikoksi 10.30	unirytmi sekaisin lääkärille aika tiiankseen 6.7		Heräisin aikaisemmin
MINÄ RYHMÄSSÄ	Pystyn ajatella ryhmää 1.2	Tuun ryhmään ohjaaja tulee vastaan 3.3	Puhun ryhmästä jonkun kaa	RYHMÄSTÄ OI mukavaa!	Sovitu etä ohjaaja laittaa txt ennen ryhmää		Osallistun ryhmään
MINÄ VERKOSTOISSA, HOIDAN ASIOITANI	tulossa verkosto	mitä asioita haluan tuoda kokoukseen	Verkosto sovitu 18.3	Sain pyydettyä unilääkkeit			Pystyn puhumaan omista asioista
UNELMOINTI JA TULEVAISUUDEN MIEITTIMINEN	koulu tauolla	Koulu palaveri 10.5	Koulun aloitus tammikuussa				Saan tutustuttua jostus
ITSETUNTEMUS- JA ARVOSTUS	olen ihan paski 28.2	haluaisin et on parempi mieli 15.3	tehtin voimavara-juttu	puhun lääkärille mielialasta	pystyn ole-maan ryhmässä 1.6	olen saanut kaverin ryhmästä	hyväksyn itteni
SELVITYSMIEKKEINON LOYTÄMINEN (ESIM. JÄNNITYS)	en tiedä mitä tekisin ettei ahdisti 1.2	ohjaajat teemippari testareilla	ohjaaja tulee vastaan	musiikin kuuntelu bussissa helpottaa oloa	pääsin ite ryhmään 1.6		lähtö kotaa ei ahdisti
OMA ASUNTO	soitetaan bussulle 6.2	Asunto-palaveri 14.2	NAL-aloitus 5.3	Asumistuki! Muuttoavustus	Asumisohtajan tapaminen 5.7	MUUTO 1.8 Pomppu ja asumisohtaja käy 15.8	Asun yksin!

Pomppaa eteenpäin -suunnitelman aihealueita ovat:

- Liikkuminen kodin ulkopuolella
- Hyvä päivärytmi
- Minä ryhmässä
- Minä verkostoissa
- Unelmointi ja tulevaisuudenmiettminen
- Itsetuntemus ja -arvostus
- Oman selviytymiskeinon löytäminen (esim. jännittämiseen)

Erilaisia suunnitelmapohjia löytyy hankeblogista:

palveluolenmina.wordpress.com/hankkeessa-tuotettu-materiaali

Yksittäisiä nuoria voidaan valmistella pitkäänkin ennen ryhmään tuloa; heille kerrotaan yksityiskohtaisesti, mitä ryhmässä tapahtuu. Jo ennen ryhmään tuloa on saatettu harjoitella ohjaajan kanssa yhdessä julkisilla liikennevälineillä matkustamista; liikkuminen ja retkille lähtö on hankalaa, jos bussissa tai ratikassa vain ahdistaa. Toisilla nuorilla oma turvaeläin on toiminut hyvänä tukena sosiaalisia tilanteita harjoiteltaessa. Ryhmään tulemisella on monelle nuorelle valtavan suuri vaikutus, kun vastoin omia ennakko-oletuksiaan pystyykin olemaan paikalla. Usein nuorten määrätietoisuus omiin tavoitteisiin pääsemiseksi kasvaa sen myötä.

Yksilötyössä puhutaan paljon ryhmässä saaduista kokemuksista. Ohjaaja sanoo ääneen pienet edistysaskeleet, joita on huomannut nuoren ottavan, kuten että tämä pyysi toista nuorta ojentamaan keittiöveitsen tai että nuori pystyi syömään muiden seurassa. Jos nuori ottaa itse esille edistysaskeleensa, ohjaaja osoittaa iloitsevansa niistä ja rohkaisee kokeilemaan lisää. Toisaalta pulmallisiin tilanteisiin etsitään yhdessä ratkaisuja ja tarvittaessa kannustetaan nuorta käsittelemään asiaa myös hoitotahon kanssa.

Nuoren omaa tahtia ja tapaa edetä omassa kuntoutusprosessissaan täytyy kunnioittaa, jotta nuoren toimintakyvyn kasvu on mahdollista. Tähän perustuu myös Palvelu olen minä! -hankkeen laatuajattelu; nuori saa olla hankkeen piirissä niin kauan kuin hän on tarpeeksi voimaantunut.

Anne Elojärven YAMK opinnäytetyö **Nuorten kokemuksia voimaantumisesta Palvelu olen minä! -hankkeessa** kuvaa nuorten kokemuksia ja todentaa toimintamallin tukevan nuorten voimaantumista.

www.theseus.fi/handle/10024/117478 kuvaa nuorten kokemuksia ja todentaa toimintamallin tukevan nuorten voimaantumista.

Suunta tulevaan

Nuoren siirtyessä Pomppu-toiminnasta eteenpäin, ohjaaja pyrkii edesauttamaan nuoren ja hänen tulevan vastuuhenkilönsä toimivaa suhdetta. Kun nuori tapaa ensimmäistä kertaa tulevan vastuuhenkilön, ohjaajan tehtävänä on tutustuttaa heidät ihmisinä; saada kontakti syntymään. Käytännön asioita ja teknisiä yksityiskohtia ei käsitellä vielä tällä kerralla, vaan niiden aika on varsinaisessa ”siirtotapaamisessa”. Kolmannella kerralla ohjaaja vahvistaa nuoren ja vastuutahon yhteistyösuhdetta ja varmistaa, että asiat sujuvat. Jos nuori on siirtynyt Vantaan nuorisopalvelujen omiin työpajoihin, ohjaaja on ollut tarvittaessa nuoren mukana useamman päivän.

Tämä siirtomalli on riittävä, jos nuoren ja jatkopaikan vastuuhenkilöiden kontakti on tiivis, mutta moni nuori tarvitsisi oman luottotyöntekijän taustatukea pidempään, vielä Pomppu-toiminnasta lähdettyäänkin. Monen nuoren tilanteessa tulee takapakkia ryhmämuotoisessa palvelussa tai opiskelupaikassa. Takapakki ja vanhojen traumojen aktivoituminen kuuluvat eteenpäin menemiseen, ja nuoren tulisi saada kokea se ilman, ettei hän tuntee jäävänsä vaille tukea tai epäonnistuvansa taas kerran. Nuorella tulisi olla mahdollisuus tutun luottotyöntekijän tukeen ja apuun. Nuoren on ollut mahdollista palata Pomppu-toimintaan hanke-ajan puitteissa. Olemme havainneet, että ensimmäisellä Pomppu-jaksolla luotu luottamus on kantanut niin, että nuori on uskaltanut ja halunnut tulla takaisin, eikä ole jäänyt takaiskusta huolimatta uudestaan kotiin. Kokeilu jatkopaikassa voi olla nuorelle hyväksi, sillä nuoren omaan tilannekuvaan ja suunnitelmiin tulee realismia sekä lisää motivaatiota.

Onnistumisen avaimia

Nuorten asiakasprosessien on havaittu olevan pitkäkestoisia sekä nuorten haasteellisten elämäntilanteiden vuoksi, että sopivien jatkopaikkojen niukkuuden takia. Nuoret ovat olleet toiminnassa keskimäärin 9-12 kuukautta.

Seuraavista esimerkeistä ilmenee tarkemmin, minkälaisia nuorten prosessit ovat olleet. Onnistumisen avaimia kunkin nuoren kohdalla on koottu taulukoihin ja seuraavassa avataan niitä asioita, joissa ohjaajien työtöteen merkitys on korostunut.

Niinan kohdalla oli olennaista, että harjoitteiden avulla löytyi hyviä taidelähtöisiä menetelmiä itsearvostuksen ja itsetuntemuksen lisäämiseen. Nuoren tekemiä töitä tutkailtiin yhdessä ja ohjaajat tekivät niistä havaintoja ääneen, mikä tuki nuoren voimaantumista. Oma merkityksensä oli myös sillä, että osa harjoitteista tehtiin ryhmäkerroilla, jolloin oli mahdollisuus kokea muiden nuorten edessä näkyväksi tuleminen.

Jannen kohdalla tarvittiin sitkeää luottotyöntekijyyttä. Janne tarvitsi kipeästi psykiatrasta hoitoa, mutta äärimmäisen ahdistuksensa vuoksi hän ei pystynyt vaadittuihin toimenpiteisiin hoitoa saadakseen. Työntekijä keskusteli erikoissairaanhoidon kanssa, kertoi mitä oli nuoren tilanteessa nähnyt ja havainnut ja perusteli vakavaa huolta nuoresta. Lopulta hoitokontakti syntyi. Selkeästi tässä auttoi se, että ohjaaja oli koulutukseltaan sairaanhoitaja: hänellä oli itsetuottamusta ja osaamista olla tyytymättä alkuperäiseen lopputulokseen ja hän haastoi erikoissairaanhoidon näkemykset hyvässä ja kunnioittavassa hengessä.

Pate tarvitsi tukea varsinkin ryhmätoimintaan osallistumiseen, konkreettisesti ryhmätilaan saapumiseksi. Kun Pate ei aluksi tullut ryhmään, ohjaaja kysyi siihen syytä. Syy selvisi, ja ohjaaja pohti, miten voisi auttaa nuorta tulemaan. Nuori osasi kertoa, mikä ratkaisu ei ainakaan toimi ja ohjaaja ehdotti taas uutta keinoa. Dialogin avulla löytyi toimiva ratkaisu, miten nuori pääsi tulemaan ovesta sisään seuraavalla kerralla. Pate halusi opiskelemaan, mutta ei kiinnittynyt kuitenkaan oppilaitokseensa. Hän itse halusi palata Pomppu-toimintaan, ja prosessiin tuli uusi draivi opintokokeilun jälkeen. Paten prosessi on esimerkki siitä, miten ”epäonnistuminen” voi tuottaa onnistumisen. Ja siitä, että osa nuorista tarvitsee pitkäkestoista turvaverkkoa, johon palata kokeilujen jälkeen turvallisesti.

Niinan polku Pompussa

ALKUTILANNE

- 20-v. yksinasuva nainen, 1.5 vuotta kotona
- taustalla itse-tuhoista käytöstä ja osastojaksoja

POMPUN YKSILÖLLINEN TUKI

- intensiivinen alku, 3 tapaamista viikossa
- nuorella halu unelmoida ja ajatella tulevaisuutta
- taidemenetelmien hyödyntäminen itseilmaisussa ryhmätoiminnassa
- Pomppuaika 9 kk

POMPUN TUKI MONIALAISISSA YHTEISTYÖSSÄ

- nuoren oman äänen kuuluviin saaminen verkostoissa
- ohjaaja aktiivisesti mukana hoitoneuvotteluissa
- siirtymävaiheessa ohjaaja mukana useamman päivän uudessa palvelussa

VAIKUTUKSET

- nuori unelmoi ja kokee tulevaisuuden valoisana
- nuori hoitaa hoitoneuvottelut itsenäisesti
- kiinnittyi onnistuneesti uuteen palveluun (6 kk) ja jatkoi siitä opiskelemaan

ONNISTUMISEN AVAIMET

- läheinen mukana prosessissa
- aika, tiivis läsnäolo, yksilöllisen suunnitelman tärkeys
- oikeat työkalut nuoren tukemiseen (taidemenetelmät)
- aitojen positiivisten huomioiden sanominen, ei ”kuuluu asiaan” -kehumista

Jannen polku Pompussa

ALKUTILANNE

- 20-v. kotona asuva mies, armeija keskeytynyt, kotona vuoden
- ahdistunut ja masentunut, ei hoitosuhteita
- liikkuminen vaikeaa, nuori ei halua mitään
- taustalla hankala kotitilanne

POMPUN YKSILÖLLINEN TUKI

- nuorelle luotto-aikuinen
- asioiden selvittelyä mm. talous
- nuoren oli vaikea saada tarvitsemaansa hoitoa; ohjaaja nuoren asianajajana
- Pomppuaika 6 kk

POMPUN TUKI MONIALAISESSA YHTEISTYÖSSÄ

- ohjaaja vahvasti edistämässä prosesseja erikoissairaanhoidossa
- sosiaalityö mukaan prosessiin

VAIKUTUKSET

- nuorta kuultiin aidosti → diagnoosi ja tarpeenmukainen, toimivan hoitokontakti → ohjaaja mukaan verkostotyöhön
- tuetun asumisen prosessi alulle

ONNISTUMISEN AVAIMET

- taustalla pitkäaikainen työskentely etsivän nuorisotyöntekijän kanssa
- palveluita järjestelty nuoren tahtisesti
- vahva ja sitkeä luottotyöntekijäisyys

Paten polku Pompussa

ALKUTILANNE

- 19-v. kotona asuva transnuori
- parin vuoden ajan keskeytyneitä kiinnitymisyrityksiä palveluihin
- vahva sosiaalisten tilanteiden pelko

POMPUN YKSILÖLLINEN TUKI

- pitkään kotikäyntejä
- opiskelutavoitteen tukeminen
- ryhmätoimintaan kypsyttely harjoittein ja pienin askelin
- psykodraama
- Pomppuaika 9 kk, palasi myöhemmin takaisin

POMPUN TUKI MONIALAISESSA YHTEISTYÖSSÄ

- yhteistyö oppilaitoksen kanssa – vahvasti tuettu siirto
- läheinen mukana prosessissa
- sosiaalityön kautta tuetun asumisen piiriin

VAIKUTUKSET

- vuorovaikutus lisääntynyt, sosiaalisten tilanteiden pelkoa hallintaan luottamuksen kautta
- ei kiinnittynyt opintoihin, mutta otti itse yhteyttä Pomppuun

ONNISTUMISEN AVAIMET

- nuoren kuuleminen; nuori osasi auttaa ohjaajaa auttamaan kertomalla mikä ei toimi
- asioiden näkyväksi tekeminen ja keinojen sanoittaminen, harjoittelu ja toistot
- epäonnistuminen tuotti onnistumisen avaimen: nuori tuli oma-aloitteisesti takaisin Pomppuun
- opintokokeilun myötä suunnitelmiin realismia

2.3 Tuettu pienryhmä

Tuettu pienryhmä on Pomppu-mallin ydintä. Ryhmän runko ja toiminnallisuus muotoutuu aina nuorten mukaan. Ryhmätoimintaan osallistuminen on tavoitteellisen yksilötyön keskeinen maali ja tärkeä etappi nuoren prosessissa. Nuoret ymmärtävät ryhmään tulemisen tärkeyden, mutta he tarvitsevat paljon aikaa ja tukea ennen kuin nykyisestä, turvallisella tavalla sietämättömästä, tilanteesta uskaltaudutaan toisten pariin. Olennaista nuorelle on oman ohjaajan läsnäolo. Ryhmässä ei ole pakko osallistua toimintaan, jos ei pysty; eikä ole pakko puhua. Jos tulee paniikkikohtaus tai muunlainen ”romahdus”, pääsee ohjaajan kanssa purkamaan tilannetta kahden kesken.

Pienryhmätoiminnan perusrunko

Pomppuryhmä on torstaisin klo 11 - 14 etsivän nuorisotyön tiloissa. Tuttu paikka helpottaa ryhmään tulemisessa; nuoren voinnin kohentuessa alun kotikäynneistä siirrytään yksilötapaamisiin ”Pompputoimistolle” etsivän tiloihin.

Alussa tila valmistellaan omaan käyttöön: kiinnitetään oveen ”ei saa tulla” -kyltti, asetellaan tyynt, rajataan tila sermillä. Tämä on tärkeä vaihe: nuoret kiinnittyvät fyysiseen tilaan ja ryhmälle piirretään turvallisuutta luovat rajat.

Valmistelujen jälkeen on fiiliskierros. Jokainen ottaa kortin, joka kuvaa omaa olotilaa. Sen voi vain näyttää ryhmälle tai kertoa enemmän taustoista, myös ohjaajat osallistuvat. Nuoren tuntoja ei kaivella, fiilikset vain havaitaan sellaisenaan. Tämä vaihe on toteutettu myös biisikierroksena, jolloin jokainen käy vuorollaan laittamassa valitsemansa kappaleen soimaan koneelta.

Usein valmistetaan ruoka, josta on päätetty edellisellä kerralla. Tehtävät jaetaan yhdessä, kukin nuori tekee sen verran, mitä pystyy. Paprikan leikkaaminen tai porkkanan kuoriminen voi olla se, minkä opettelusta lähdetään liikkeelle; eli hyvin pienestä. Joskus nuoren on parempi levätä sohvalla, mutta muita ei haittaa toisten osallistumattomuus.

Jos jollain on syntymäpäivä tai nuori haluaa juhlistaa jotakin saavutustaan, hän saa päättää, mitä jälkiruokaa tehdään juhla-aterialle. Yksi nuorista kattaa pöydän kaikille, ja koskaan yksikään nuori ei ole jättänyt tulematta pöytään, vaikka ei pystyisi syömään toisten läsnä ollessa. Tätä ei ole tarvinnut mitenkään ”valmistella”, on vain huomattu, että nuoret haluavat tulla yhteisen pöydän ääreen.

Ruuan valmistuessa tai sen jälkeen tehdään jokin toiminnallinen harjoitus. On tärkeää, että harjoitukset ovat hyvin pienimuotoisia. Jo pelkkä ryhmään tulo vie nuoren epämunavuusalueelle ja harjoitukset ryhmässä voivat lisätä jännitystä entisestään. Nuoret haluavat tietää hyvin tarkasti etukäteen, mitä ryhmässä tapahtuu.

Lopuksi on pieni rentoutusharjoitus, jota ei ole koettu helpoksi. Kuitenkin osa nuorista on todennut sen hyödylliseksi ja he ovat käyttäneet rentoutustekniikkaa apuna muissakin tilanteissa. Rentoutuksen jälkeen ryhmätilanne ”suljetaan” tekemällä lyhyt fiiliskierros ja jutellaan päivän aikana mieleen tulleista asioista.

Ryhmätoimintaan liittyen ohjaajan on hyvä huomioida

- ryhmäkerran + osallistujien valmistelu etukäteen siihen, mitä ryhmässä tehdään
- nuorten varmistelu soitoilla ja tekstiviesteillä, että ovat tulossa ryhmään
- nuorten kanssa sovitut järjestelyt esim. asemalta hakeminen
- ryhmäkokemusten purku nuorten kanssa yksilökäynneillä ja verkostossa

Kokemuksia pienryhmätoiminnasta

Pienryhmätoiminnan perusrungosta on sovellettu erilaisia variaatioita. Varsinaisen ryhmäkeran ja retkien lisäksi on muutaman nuoren kanssa toteutettu erilaisia parin kolmen kerran ryhmäkokonaisuuksia, esimerkiksi luova kirjoittaminen + jooga sekä jouluvalmistelut.

Nuoret ovat kokeneet toiminnalliset osuudet kivempina ja helpompina kuin sen, että istutaan ja avaudutaan tuntemuksista. Turvallinen ryhmä mahdollistaa sen, että nuoret ovat omaehtoisesti välillä menneet epämukavuusalueelle. Ryhmätoimintaa kehitettäessä on hankkeen edetessä menty yhä toiminnallisempaan suuntaan. Oman elämän analysoinnin, ajattelun ja puhumisen sijaan tarjotaan yhdessä olemista ja tekemistä. Valtaosa toiminnallisuudesta liittyy hyvin arkiseen tekemiseen (mm. kuntosali, kokkaus, hevostallilla käynti) ja osallistuminen itse tekemiseen on aina vapaaehtoista; pääasia on olla mukana porukassa. Pienryhmä toimii osaltaan hyvin myös kimmokkeena poistua kotoa.

Ohjaajat pyrkivät toteuttamaan ryhmän nuoria ilahduttavia aktiviteetteja. Kenen tahansa idea tai toive voidaan toteuttaa ja muitakin nuoria innostetaan mukaan. Ohjaajat miettivät myös sitä, millaisessa toiminnassa olisi jo itsessään mahdollisuus luontevaan kontaktiin toisten kanssa. Tällainen ryhmäkerta oli esimerkiksi retki valokuvaamoon, jossa oli mukana ohjaajan kissa ja kahden nuoren omat lemmikit, joita ryhmäläiset kuvasivat studiossa.

On hyvä varautua siihen, että vuorovaikutus ryhmässä on yleensä hyvin vähäistä. Ohjaajat ovat keskeisessä roolissa ja vuorovaikutus kulkee pitkälti heidän kautta. Ohjaajien kannattaa mieltää roolinsa niin, että heidän keskinäinen vuorovaikutuksensa muodostaa ryhmään perusvuorovaikutuksen, johon nuoret voivat kiinnittyä sitten kun ovat valmiita. Se antaa nuorille mahdollisuuden olla puhumatta ilman, että siitä muodostuu numeroa. Ohjaajavetoisuus voi tuntua joskus raskaalta, mutta on hyvä tiedostaa, että ryhmällä voi olla tavattoman suuri merkitys osallistujille, vaikka sanallinen vuorovaikutus olisi pientä.

Ei kannata olla liian kunnianhimoinen sen suhteen, mitä nuoret pitäisi “saada” tekemään ryhmässä tai miten suureellisia juttuja siellä tehdään. Monelle nuorelle jo sinne tuleminen tai pienikin kontaktin ottaminen toisiin nuoriin on suuri ponnistus. On saavutus, että ryhmässä pystyy olemaan eikä paikalta tarvitse paeta.

Nuoren kiusaamismuistot tai muut huonot kokemukset saattavat aktivoitua ryhmässä. Kun nuorelle tulee tällainen romahdus, toinen työparista lähtee nuoren kanssa sivummalle tai toiseen huoneeseen purkamaan tilannetta. Yleensä nuoret palaavat sen jälkeen helpottuneina muun ryhmän pariin, eikä asiasta ole tehty toisille sen kummempaa numeroa. Nuoret pitävät turvallisena sitä, että ryhmässä on voinut “romahtaa rauhassa” ja heille kerrotaan tämä myös ennen ryhmän aloittamista. Yleensä myös nämä kokemukset ovat vieneet nuoren tilannetta eteenpäin.

Harjoitteita ja työkaluja nuorten kanssa toimimiseen

Mielen paletti, Tehtäväkirja mielen hyvinvointiin ja inspiroitumiseen, Ella Sohlo, Janica Moilanen (toim.) www.hyvanmielentalo.fi/materiaalit/raportit-ja-kirjat.html

Olen voimakas, Voimavarakeskeisen tuen työtapoja Voimakas-projektissa 2012 – 2015 www.tyynela.fi/voimakas

Treenaa mieli vahvaksi, Suomen Mielenterveysseura www.mielenterveysseura.fi/sites/default/files/materials_files/treenaa-mieli-vahvaksi.pdf

3. Palvelu olen minä -työote

3.1 Nuorisotyöllinen työote Pompussa

”Nuorisotyön ydinsäminen, työote ja eetos kiinnittyvät nuorten kohtaamiseen ja dialogisuuteen sekä mahdollistamiseen, tukevaan motivointiin ja innostamiseen. Nuorisotyö on nuorten kohtaamista ja toimintaa nuorisolähtöisesti, nuorten elämän piirissä, ryhmien ja yksilöiden parissa. Se on kasvatuksellista yksilö- ja ryhmäohjausta, joilla tuetaan sekä yksilöllisyyden että sosiaalisuuden kasvua ja vaikutetaan samalla myönteisesti yhteisöjen elämään. Nuorisotyö toimii nuorten ja yhteiskunnan /yhteisön välissä, välittäjänä ja tarvittaessa sovittelijana, sekä nuorten elämänpiirin asiantuntijana suhteessa muihin toimijoihin.” (<https://petricederlof.com/2015/03/17/nuorisotyon-maarittelysta/>)

Pompun toimintatapaa voisi kuvata motto ”nuori edellä”. Se tarkoittaa sitä, että ravistellaan aivoja irti byrokraattisista kehikoista ja katsotaan nuorta ja hänen tilannettaan sellaisena kuin se on. Nuorta autetaan kohti hänen omia tavoitteitaan – eikä systeemin asettamia tavoitteita kohti. Palvelu sovitetään nuorelle sen sijaan, että yritettäisiin sovittaa nuorta palveluun.

Monesti nuorten palveluissa toistetaan lähes mekaanisesti, että tavoite on saada nuori opiskelemaan tai työhön. Pomppu-toimintamallissa emme ole nähneet mieltä toistaa tätä varsinkaan nuorille. Realistisempi ja parempi yleistavoite on se, että nuoret näkevät itsensä arvokkaina ja kokevat elämänsä mielekkäänä. Pompussa tavoitteet tulevat kuitenkin nuorilta itseltään: jos nuori haluaa opiskelemaan, sitä tietysti tuetaan.

Nuorisotyöllistä työtapaa kuvaa myös ajatus ”ihmiseltä ihmiselle”, ei niinkään ”ammattilaiselta asiakkaalle”. Nuoret kaipaavat aitoa vuorovaikusta ja se on ainoa kestävä perusta, jonka varaan nuoren elämänlaadun ja -tilanteen parantuminen voi rakentua. Nuorisotyöllisessä työotteessa ei myöskään kavahdeta, yritetä hallita tai siivota näkymättömiin elämän nurjia puolia, joita nuoret tuovat esiin, vaan ne ymmärretään osaksi nuorten maailmaa ja niihin liittyviä kysymyksiä käsitellään yhdessä. Nuoren ja ohjaajan luottamuksellinen suhde antaa nuorelle mahdollisuuden ”avautua” rankoistakin asioista. Näissä tilanteissa on hyvä tiedostaa, että kuuntelu ja keskustelu kuuluvat normaaliin vuorovaikutukseen sen olematta ammattitason terapiaa.

Toiminnallisuus ja ilon kokemusten mahdollistaminen on olennainen osa nuorisotyöllistä ajattelutapaa. Nuori nähdään ongelman sijaan tyyppinä, jonka kanssa on ilo olla ja tehdä asioita. Nuorisotyöllisessä ajattelussa näytetään nuorelle itselleen ja hänen läheisilleen, mitä hienoa hänessä on.

Yhdessä kokeminen ja tekeminen sekä nuorten harjaannuttaminen tähän on nuorisotyön ydin-
aluetta ja siihen Pomppu-toiminnassakin tähdätään. Nuorisobarometreistä ilmenee, että nuoret itse määrittelevät syrjäytyneeksi ihmisen, jolla ei kavereita ja sosiaalisia suhteita eikä niinkään henkilöä, jolla ei ole työtä tai koulupaikkaa. Merkityksellinen elämä rakentuu suhteessa toisiin ihmisiin. Muut asiat kyllä ratkeavat sitä mukaa. Myös hankkeen nuoret tiedostavat ryhmätoiminnan merkityksen omalle elämälle, vaikka ajatus ryhmään menemisestä tuntuisikin aluksi ahdistavalta.

3.2 Liikkuvan työotteen merkitys

Liikkuva työote, nuoren luokse meneminen ja nuoren kanssa kulkeminen, on olennainen osa työmuotoa. Kohderyhmän nuoret kärsivät muun muassa masennuksesta, ahdistuksesta ja erilaisista pelkotiloista eivätkä pysty varsinkaan alkuvaiheessa liikkumaan kodin ulkopuolelle kovin vaivattomasti.

Toinen tärkeä peruste liikkuvalla työotteella on nuoren maailmaan meneminen. Kotona, kävelyllä tai muussa nuoren turvallisiksi kokemassa paikassa suhteen luominen on toisenlaista kuin virastossa tai vastaanottohuoneessa. Esimerkiksi kävelyllä pystytään olemaan yhdessä, vaikka puhuminen olisi nuorelle vaikeaa. On myös helpompi tutustua juttelemalla asioista, joita ohjaaja tai nuori havaitsee ympäristössä.

Liikkuvalla työotteella voi paremmin saada tietoa nuoren kiinnostuksen kohteista ja siitä, miten hänellä oikeasti menee. Työntekijän täytyy myös antaa jotain itsestään, sillä muuten ei nuori-kaan avaudu.

3.3 Työvälineenä oma persoona

Pomppu-mallissa ohjaaja kuuntelee, kyselee ja pyrkii dialogiin. Oman persoonan käytöllä tässä tarkoitetaan sitä, ettei kohtaamistilanteessa tai vuorovaikutuksessa ole mitään valmista kaavaa tai manuaalia, jonka mukaan tulisi toimia. Kyse on tavasta kohdata nuori ja rakentaa luottamuksellista suhdetta. Nuori saa kohdata työntekijän ihmisenä, jolla on omat tapansa, erikoisuutensa ja kiinnostuksen kohteensa.

On tärkeää kuitenkin säilyttää ammatilliset rajansa ja pohtia, kuinka paljon ja mitä asioita omasta elämästään avaa. Yleensä ohjaajat puhuvat omista harrastuksistaan, kiinnostuksen kohteista, lemmikeistä tai omista kokemuksista, jotka jotenkin liittyvät nuoren tilanteeseen. Tässä on myös eettinen vastuu. Ohjaajuus ei tarkoita kaverillista vertaissuhdetta nuoren kanssa, vaan läsnä olevan aikuisen roolia.

Ohjaajat pitävät tärkeänä oman toiminnan ja tapojen sanoittamista. ”Mä oon tällanen, että mä poukkoilen asiasta toiseen” tai ”oon nukkunut viime yönä tosi huonosti, et jos mä haukotellen, niin se ei johdu susta”. Nuoret ovat herkkiä lukemaan eleitä ja käytöstä, ja saattavat ottaa itseensä tai tehdä oletuksia, jos työntekijä ei sano ääneen, mistä on kyse.

3.4 Työskentely nuoren kanssa, joka ei puhu

Monien nuorten on vaikea puhua asioistaan, varsinkin tuntemattomille ihmisille. Tämä on eräs syy siihen, miksi kohderyhmän nuoret ovat heikossa asemassa palvelujärjestelmässä. Heidän on vaikea tuoda esille ja sanoittaa asioitaan. Palvelu saatetaan lopettaa, koska nuoresta ”ei saada mitään irti”. Siksi on äärimmäisen tärkeää, että ammattilaiset oppivat kohtaamaan niitäkin nuoria, jotka jännityksensä tai ahdistuksensa vuoksi tuottavat niukasti puhetta.

Työparityöskentely on tärkeää. Kahden ihmisen luoma myönteisen vuorovaikutuksen kenttä on lopulta imenyt nuoren mukaan, kunhan hänelle on annettu rauhassa aikaa tutkia ja tarkkailla tilannetta ja tottua työntekijöihin. Yhdessä voi myös olla hiljaa ja kohtaaminen on silti merkityksellinen. Nuorelle voi myös ehdottaa toimintaa puhumisen sijaan, esimerkiksi kävelyllä lähtemistä. Erilaiset kuvakortit tai hehkupalikat toimivat joillekin nuorille, jotka ovat ihan kipsissä eikä oikein löydy tapaa, jolla pystyisi ilmaisemaan itseään tai omaa tilannettaan.

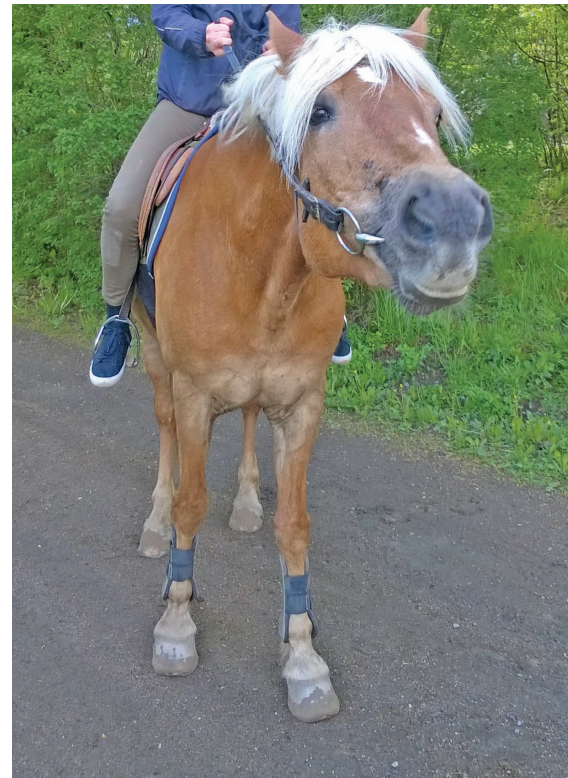
Toiset ohjaajat käyttävät työvälineenä omaa ”puheflowta”: he puhuvat paljon, vaikka nuori ei puhuisikaan. Ohjaaja jutustelee niitä näitä, kertoo pieniä sattumuksia omasta elämästään ja omista ajatuksistaan. Nuori saa tarkkailla rauhassa ohjaajaa ja tutustua häneen. Ajan myötä nuori tulee vähitellen mukaan vuorovaikutukseen. Itselleen sopivimmat tavat löytää teke-mällä työtä käytännössä. Jokaisen nuoren kanssa kannattaa olla avoimin mielin ja kokeilla uusia tapoja, jos omat vanhat työkalut eivät tunnu toimivan.

3.5 Voimaannuttava puhetapa

Nuoret tarvitsevat paljon rohkaisua läpi koko prosessin: arjesta selviämiseen liittyvissä asi-oissa, omien asioiden esiin nostamisessa esimerkiksi hoitokokouksissa, ryhmään tulemisessa ja siellä olemisessa.

Voimaannuttava puhe on tsemppausta, uskoa nuoreen ja sen sanomista ääneen - kerta toi-sensa jälkeen. Työntekijän on tärkeä tuoda esiin havaintonsa nuoren edistymisestä, jotta tämä itsekkin huomaa sen. Onnistuminen kan-nustaa nuorta yrittämään lisää ja kokeilemaan uusia asioita. Kannustaminen ei kuitenkaan tarkoita epärealistista tsemppausta tyyliin ”kyl sä pystyt ihan mihin vaan”, vaan tunnus-tetaan nuoren tilanne ja edetään pienin aske-lin. Nuoria kannustetaan kertomaan omat mielipiteensä; olivat ne sitten positiivisia tai negatiivisia.

Puheen avulla nuori voidaan piirtää näkyväksi tälle itselleenkin. Ohjaaja voi toistaa nuoren puhetta ja kysyä, olenko ymmärtänyt oikein. Nuorten mieltymysten ja tapojen muistaminen ja toteaminen ääneen ”sähän tykkäsit appelsii-neistä, tehtäisiinkö jotain jälkkäriä niistä” tuo myös nuorelle olon, että hän on tärkeä.

3.6 Työotteen tukena

Jokainen tekee työtä oman persoonansa ja opitun ammattitaitonsa kautta. Pomppu-mallissa tarvitaan lisäksi joitakin perustaitoja ja -tietoja, jotta kohtaaminen nuorten kanssa onnistuu eikä toisaalta työntekijä itse kuormitu liikaa.

Itsetuntemus auttaa käsittelemään omia reaktioita ja olemaan rehellinen omille tunteilleen. Tieto myötätuntouupumuksesta ja sen torjumisesta on hyödyllistä omalle jaksamiselle.

Vuorovaikutustaidot ovat tärkeitä, erityisesti taito käydä dialogia, jossa etsitään ratkaisuja yhdessä niin nuoren kuin yhteistyötahojen kanssa. Se vaatii taitoa kuunnella ja kysyä, kykyä perustella omat näkemykset ja tarvittaessa puolustaa niitä ilman hyökkäävyyttä. Tarvitaan myös joustavuutta muuttaa omaa kantaa, kun tieto lisääntyy.

Kiinnostus ja halu toiminnallisiin menetelmiin on tarpeen. Monet nuorista käyvät terapiassa ja ovat tottuneet analysoimaan itseään. Sen sijaan käytännön tekemisestä saadut kokemukset ovat vähäisiä. Jos nuori on ollut juuttuneena kotiin pitkään, arkielämän taidot ovat saattaneet rapautua pahastikin. Ruuanlaitto, pienet retket, eläimet ja luonto, sulkapallo tai kuntosali tarjoaa nuorelle kokonaisvaltaisen kokemuksen maailmassa olemisesta, koko keholla ja ”normaalina” ihmisenä. Tekemisen kautta nuoret saavat kokea rentoa yhdessäoloa ilman puhumisen pakkoa. On tärkeää, että ohjaaja on itse halukas kokeilemaan nuorten toivomia asioita, myös oman mukavuusalueensa ulkopuolella.

Perusymmärrys mielenterveyden kysymyksistä on tärkeää, jos työntekijällä ei ole sitä oman koulutuksensa kautta. Se on tärkeää siksi, että ymmärtää nuoren käytöksen syitä eikä ota siitä itseensä tai syyllistä nuorta. Se on tärkeää myös siksi, jotta oppisi tunnistamaan huolen ja vaaran merkit. Milloin nuori on vaarassa joutua psykoosiin, miten tunnistaa alkava paniikkikohtaus ja miten toimia. Milloin nuoren tilanne on niin vakava, että hän on vaarassa satuttaa itseään tai muita? Perustiedot lisäävät työntekijän varmuutta ja auttavat hahmottamaan paremmin sitä, mitä ei itse tiedä ja milloin tarvitsee työhönsä tukea alan asiantuntijoilta. Myös yhteistyötä terveydenhuollon kanssa helpottaa, kun työntekijä ymmärtää jonkin verran alan kieltä.

Palvelunverkon tuntemus on olennainen työkalu, jonka jokainen pystyy hankkimaan. Toki taustaorganisaation tulisi tehdä tämän eteen oma osansa. Kohderyhmän nuorten auttaminen on aina yhteistyötä, ja oikeiden tahojen ja kumppaneiden hankkiminen osa työtä.

4. Verkostoyhteistyö

4.1 Työntekijän rooli verkostoyhteistyössä

Työntekijän eräs tärkeimmistä tehtävistä on kulkea nuoren rinnalla ja vahvistaa nuoren kontaktia muihin häntä auttaviin tahoihin. Työntekijä auttaa nuorta tuomaan omia asioitaan esiin, jotta tämä saa tarvitsemaansa apua. Usein nuoret ajattelevat, että esimerkiksi sossussa ”kuuluu” sanoa vain tiettyjä asioita tai joitain juttuja ei pidetä niin merkityksellisinä, että niistä kannattaisi mainita. Nuoren aiemmat huonot kokemukset (esim. ikävä ilmapiiri, nuori ei ole tullut kuulluksi ja jäänyt ilman apua) saattavat vaikuttaa negatiivisesti; nuori voi saapua tapamiseen, mutta ei kerro asioiden oikeaa laitaa, vaan työntekijän ”haluamat” vastaukset.

Pompussa ohjaaja toimii välittäjänä muun muassa erikoissairaanhoidon suuntaan. Nuorelta kysytään lupa, ja työntekijä ottaa yhteyttä hoitajaan. Näin hoitotaho kytketään heti mukaan tilanteeseen.

Valitettavasti verkostoyhteistyöhön kuuluu sellaistaakin työtä, mitä ei pitäisi joutua tekemään; vastuutahojen patistamista tarttumaan nuoren asioihin ja nuoren motivoimista yrittämään uudelleen ikävän palvelukokemuksen jälkeen. Yhteystietojen kaivaminen on välillä varsin työlästä ja hankalaa. Vaikka elämme tietoyhteiskunnassa, eivät nykyiset sivustot ja järjestelmät aina tarjoa ajantasaista, tarpeenmukaista ja jäsenneltyä tietoa. Kaikkeen tähän uppoaa aikaa, mikä on pois nuorten parissa tehtävältä työltä.

Nuori itse päättää, missä määrin ja miten läheiset otetaan mukaan prosessiin. Yleensä miltei kaikkien kotona asuvien huoltajat on tavattu ja he voivat halutessaan olla työntekijöihin yhteydessä. Toisille nuorille läheiset ovat voimavara, toisilla kotitilanne on kuormittava.

Erikoissairaanhoidossa on pidetty arvokkaana Palvelu olen minä! -hankkeen työntekijöiden kiinteää kontaktia nuoreen ja tietoa nuoren arjesta. Sosiaalityön kanssa toimitaan yhteistyössä pääosin nuorten tuettuun asumiseen ja toimeentuloon liittyen.

Nuoret pitävät hyvänä, että verkostoissa on mukana aikuinen joka tuntee heidät ja auttaa tuomaan esiin nuoren todellisen tilanteen toiveineen ja tarpeineen.

4.2 Mallin vaatimukset taustaorganisaatioilta

Työyhteisön hyvä henki ja rakentava ongelmien käsittely on tärkeää. Työparityö on intensiivistä ja on olennaista, että kemiat toimivat. Nuoret vaistoavat, jos asiat ovat pielessä. Vastaavasti jos työparin keskinäiset energiat ovat hyvät, nuori pääsee mukaan iloa tuottavan vuorovaikutuksen kenttään.

Säännöllinen työnohjaus tukee työntekijän kykyä tehdä vaativaa työtä. Nuorten monimutkaiset ja vaikeat tilanteet voivat olla kuormittavia. Pinnalla on usein oma turhautuminen, huoli nuoresta ja toisaalta voimattomuus siitä, että omat vaikutusmahdollisuudet tuntuvat riittämättömiltä. On erittäin tärkeää, että tunteita käsitellään ja prosesseja puretaan.

Palvelu olen minä! -hankkeessa on toimittu pienin resurssein ilman työnkiertoa; malli on raskas ohjaajan näkökulmasta katsottuna. Olisi järkevää, että ohjaajilla olisi mahdollisuus työnkiertoon tai toiminta organisoidaan niin, että vain osa ohjaajan nuorista on ”Pomppulaisia”. Etsivässä nuorisotyössä tämä voisi tarkoittaa sitä, että kullakin etsivällä on muutama nuori kerrallaan, joiden kanssa tehdään työtä Pomppu-mallilla.

Kohderyhmä haastaa nykymuotoisen palvelujärjestelmän ja organisaatioiden toimintatavat. Näitä nuoria ei voida sysiä nopeasti sisään standardoituun palveluun ja nopeasti sieltä ulos. Tarvitaan joustavuutta ja uutta ajattelua. On tärkeää, että mallia toteuttavassa organisaatiossa ymmärretään kohderyhmän haasteet eikä työntekijöitä hiosteta siitä, että asiakkaita on liian ”vähän”. Tosiasia on, että nämä nuoret tarvitsevat pitkäkestoista tukea. Jos heidän prosessiaan nopeutetaan, palvelun laatu kärsii eikä nuoren toimintakyky aidosti kohene.

Palvelu olen minä! -hankkeessa on pohdittu paljon sitä, miten palveluverkkoa pitäisi Vantaalla kehittää siihen suuntaan, että raportissa **Parempia ratkaisuja koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten tukemiseen** esitetyt politiikkasuositukset toteutuisivat käytännössä. Hankkeen tuottamassa tutkimusartikkelissa **Yhdessä nuoren aikuisen tukena** käsitellään tätä kysymystä nuorille tehdyn kyselyn, ammattilaisten näkemysten sekä hankkeessa saatujen kokemusten pohjalta. **Verkostoyhteistyön kehittämisen jatkosuunnitelmassa** hahmotellaan käytännön askeleita monialaisen työn kehittämiseksi lähitulevaisuudessa.

Linkit

Mirja Määttä – Anne Määttä (toim.)

Parempia ratkaisuja koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten tukemiseen,
Valtion selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 16/2015

vnk.fi/documents/10616/1456483/VNK+16_2015.pdf/2efb35eb-0f6e-4428-93bf-5998df7d983d

Hankkeen tutkimusartikkeli Yhdessä nuoren aikuisen tukena sekä Verkosto-
yhteistyön kehittämisen jatkosuunnitelma löytyvät hankeblogista:

palveluolenmina.wordpress.com/hankkeessa-tuotettu-materiaali

Kannattaa tutustua myös Yhdessä vahvemmiksi -raporttiin: SoVa -hanke nuorten
aikuisten ja heidän palveluverkostonsa vahvistaja Hyvinkäällä,

www.hyvinkaa.fi/kulttuuri-ja-vapaa-aika/nuoriso/sova-hanke

Lopuksi

Pomppu-toimintamallissa ohjaaja on nuorelle arjessa mukana oleva luottamusta rakentava aikuinen, nuoren luottotyöntekijä. Ohjaaja sekä tuottaa itse kuntouttavaa palvelua että auttaa nuorta luovimaan palveluverkossa.

Toimintamallin avulla nuoriin on saatu luottamuksellinen kontakti ja elämäntilanteet ovat nytkähtäneet eteenpäin. Pitkään kotona olleita, pelokkaita ja ahdistuneita nuoria on saatu mukaan ryhmätoimintaan.

Nuoret ovat haastaneet myös työntekijöiden ennakkokäsitykset siitä, mitä on eteenpäin meneminen, onnistuminen tai merkityksellinen ryhmäkokemus. On äärimmäisen tärkeää oppia katsomaan asioita näiden nuorten näkökulmasta.

Kohderyhmän nuoret tarvitsevat yleensä tukea niin sosiaali- ja terveydenhuollosta kuin nuorisopuolelta tai oppilaitoksestakin. Tarvitaan lisää monialaista vastuunkantoa, sillä kukaan ei pysty tätä työtä tekemään yksin. Nuoria jää vaille apua sen vuoksi, että heidän tilanteensa on liian vaikea tai vääränlainen olemassa oleviin palveluihin. Palvelu olen minä! -asenne on sitä, että palvelu sovitetaan nuoren tarpeisiin eikä päinvastoin.

Palvelu olen minä! -hankkeen tutkimusosiossa luodaan sanallistettua ymmärtämystä siitä, mitä kohderyhmän nuorten kuntoutusprosessissa tapahtuu. Artikkeleissa tarkastellaan myös sitä, minkälaisia haasteita tiedonkeruussa ja tulosten ”mittaamisessa” tällaisessa työmuodossa on. Tutkimusosiossa kootaan ja tulkitaan hankkeessa saatuja kokemuksia palvelujärjestelmän kehittämistyötä silmällä pitäen. Tutkimusraportti julkaistaan syksyllä 2017 ja se tulee myös Palvelu olen minä! -blogiin palveluolenmina.wordpress.com.

”Aloitin Kipinän Pomppu-ryhmässä ja se oli pelastukseni. Ohjaajat olivat ihania ja auttoivat minut takaisin päivänvaloon.”

Vantaan kaupungin nuorisopalveluiden **Palvelu olen minä!** -ESR-hankkeessa kehitettiin sosiaalisen kuntoutuksen toimintamalli heikossa asemassa oleville nuorille aikuisille. Tässä käsikirjassa esittelemme nuorisotyöllistä mallia sekä jaamme kokemuksia ja hyviksi havaittuja menetelmiä.

Pomppu -toimintamallia voi soveltaa nuorten parissa toimimiseen ja muutenkin ihmisten parissa työskentelyyn.

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020